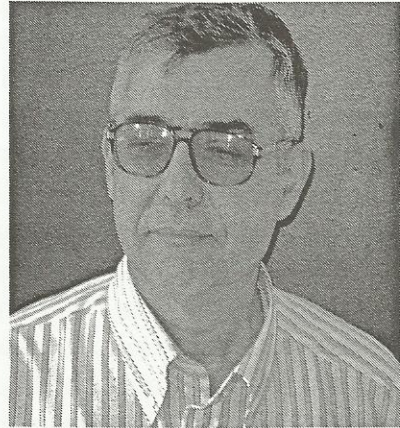

O MEĐURELIGIJSKOM DIJALOGU I “EVANĐEOSKIM VRAPCIMA”

Sretni smo što smo u ovom broju “Početaka” za sugovornika imali našeg profesora, nositelja Katedre dogmatskog bogoslovlja na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu, dr. **Nikolu Bižacu**. Uz dogmatiku njegovo zanimanje usmjereno je i prema drugim religijama. To dvoje itekako idu zajedno, jer je svijest vlastitog identiteta preduvjet svakog dijaloga. Njegova predavanja daju nam sigurnost da će i odgovori na postavljena pitanja biti dostojni ponovnih čitanja.

slikao: fra Marko D.L.

Počeci: *Koliko specifičnost kršćanskog monoteizma pomaže ili odnemaže međureligijskom dijalogu?*

Dr. Bižaca: Svako dijaloško suočenje koje zaslužuje to ime pretpostavlja posebnosti među sugovornicima. To vrijedi tim više za međureligijski dijalog. Bez prepoznatljivih identitetskih posebnosti dijalog bi se sveo najvjerojatnije na funkcionalnu razmjenu tehničkih informacija. Razlike pak, iako - jasno - ne uvijek, obećavaju veoma često međusobno obogaćenje. Pa tako i trojstveni monoteizam kršćana u međureligijski dijalog unosi zaista jednu teško osporivu izvornost koja svojom otajstvenom ljepotom veoma dojmljivo oslovljava sugovornike. Ulazom u prostor iskrene religiozne pažnje drugih, za očekivati je da trinitarno kršćansko iskustvo Boga može potaknuti nove teološko-iskustvene uvide u strukturu božanske stvarnosti kod vjernika drugih religija. Živimo, naime, u vremenu kada interakcija među religijama postaje sve snažnijom. U ovom svijetu, koji je svakim danom sve “manji” i sve više “zajednički”, dijalog je jedan od najdjelotvornijih načina da se drugima približi ljepota iskustva vlastite religijske istine pa i da se u živote drugih unese više svjetla. Ako je npr. nesumnjiv kršćanski utjecaj na neohinduističko zauzimanje za zemaljsku dobrobit potlačenih, patnika i siromaha, zašto to ne bi bilo moguće očekivati i na razini poimanja Boga? No, pritom treba imati na umu da se u međureligijskom dijalogu ne radi o jednosmjernom utjecaju već da je tu na djelu uzajamnost međusobnog davanja i primanja. Jasno, tu nema nikakve žurbe. Riječ je o jednom dugom, strpljivom i pažljivom ljubavlju prožetom

druženju s drugima i njihovim razlikama koje, kako izgleda, postaje danas sve više jedini mogući način supostojanja religija na njihovom zajedničkom putovanju prema eshatološkoj punini istine.

Počeci: *Crkva u religioznom pluralizmu?*

Dr. Bižaca: Religijski pluralizam postoji oduvijek. Novost pak današnje situacije je dobrim dijelom u tome što religijski pluralizam, zahvaljujući našem sve umrežanijem načinu opstojanja, sve radikalnije prožimlje osobni i zajedničarski svijet kršćana. Mi živimo svoj kršćanski identitet na više ili manje posviještenom horizontu trajnog suočavanja s drugim religijskim istinama (ili neistinama!). Dok je stoljećima onaj religijski drugačiji živio daleko (geografski, kulturno, mentalitetno, interesno, nacionalno itd.) i bio a priori doživljen kao “negativac”, danas je to u mnogočemu drugačije. Posebno nakon tragičnih i duboko traumatizirajućih iskustava dvadesetog stoljeća s komunizmom i nacizmom, ideološkim sustavima u kojima je neprihvatanje i odbacivanje drugog i drugačijeg poprimilo oblike masovnih fizičkih uništenja, u čovječanstvu postupno jača uvjerenje da razlike pa i one religijskog tipa najčešće nisu prepreka skladnog suživota ljudi. Naprotiv, poštivanje drugog/različitog biva sve više doživljeno kao temeljna pretpostavka svekolikog iskrenog traganja za ljudskim zajedništvom. Kada je riječ o Crkvi, masivni upad religija u duhovni vidokrug njenih vjernika nedvojbeno nosi sa sobom određene krizne emocije i nesigurnost dok s druge strane predstavlja autentični duhovni izazov. Naime, on potiče, da ne kažem sili, vjernike na produbljenje svih pozitivnih elemenata vlastitog kršćanskog identiteta. Kršćanske istine o Bogu, čovjeku, svijetu će baš u trajnom dijaloškom suživotu s religijama, i to na svim razinama, moći iskazati svu svoju hermeneutičku svježinu u tumačenju enigmi ljudske egzistencije, kritički potencijal, ali i otvorenost za sve autentično ljudsko a time i spasenjski značajno na prostorima drugih duhovnih iskustava. Držim stoga da sveobuhvatnost i radikalnost aktualnog religijskog pluralizma smještaju taj fenomen među “znakove vremena”. Čini mi se nadalje da Bog time poziva nas kršćane, ali i druge, na što bolje međusobno upoznavanje, na bratski i sestrinski suživot djece Božje a posebice na međusobno “natjecanje” u dobru.

Počeci: *Kako komentirate protivljenje zastupnika Europske unije uvrštavanju riječi Bog u Ustav Europske zajednice?*

Dr. Bižaca: Vjerojatno mislite na nedavno izražene stavove europske ustavne komisije koja pod vodstvom Giscarda D’Estaigna priprema europski

ustav? Da, ta se komisija do sada oglušila na sve poticaje koji su dolazili ili još uvijek dolaze iz kršćanskih crkava, uključujući sv. Oca, da se u temeljnom dokumentu buduće europske državne zajednice izričito prizna sveza između aktualnog vrijednosnog kodeksa Europljana i jedne transcendentne instance, odnosno da se prizna kršćanska tradicija kao izvorište europskog kulturnog i etičkog senzibiliteta. Čini mi se da se jedno takvo beskompromisno apstrahiranje od Boga i religije kao pozitivnih vrijednosti europske kulture najvećim dijelom hrani neprihvatljivim, radikalno ideologiziranim laicizmom kakav je rasprostranjen u francuskoj političkoj kulturi. Međutim, koliko god načelo nepoistovjećenja države s određenom crkvom ili religijom predstavlja uglavnom neosporavanu vrijednost aktualne kulturno-političke svijesti zapadno-europskih društava, ono ne znači isto što i skrupulozno suzdržavanje državnih struktura od njihova bilo kakva javnog očitovanja poštovanja prema svemu što tvori vrijednosnu potku određenog društva. Društvo i država mogu opstati i skladno funkcionirati jer u političkom puku postoje određene temeljne zajedničke vrijednosno-etičke pretpostavke. Stoga državna tijela jednostavno moraju uvažavati sve one institucije i iskustva koja mjerodavno generiraju i oblikuju prihvaćenu etičku praksu i kulturu života određenog društva. Pa i kad je riječ o budućem europskom ustavu, rečeno uvažavanje, da bi bilo iskreno, treba moći naći svoj iskaz i u izričitom spominjanju Boga odnosno religiozne transcendencije u preambuli tog temeljnog dokumenta. Pritom držim da one koji do vlastitog priključka na temeljne etičke vrijednosti europskog suživota dolaze temeljem pripadnosti nekoj nekršćanskoj religijskoj tradiciji ili čak bez bilo kakvog izričitog religijskog pripadništva spominjanje Boga ne bi po sebi trebalo uznemirivati. Riječ je jednostavno o priznanju činjenice da kršćanski Bog osmišljava osobni i društveno-politički život velikog broja građana europske zajednice odnosno da je dosadašnja europska kulturna tradicija, ukoliko neizostavni dio današnjeg europskog identiteta, neshvatljiva bez kršćanske slike svijeta.

Počeci: *Reinkarnacija ili uskrsnuće? Naime, neki kršćani uz svoju vjeru u Krista vežu i reinkarnaciju. Zbog čega dolazi do tog fenomena?*

Dr. Bižaca: Znatan porast broja kršćana koji prijanjaju uz reinkarnaciju ovisi o više razloga. Jedan od razloga je zacijelo i taj da su zbog odvajanja Crkve od države te zbog religijske i ine pluralizacije društva, uključujući i medijsku svedostupnost naučavanja drugih religija, tradicionalni načini kontrole religijskog znanja na kršćanskim prostorima potpuno izgubili svoju učinkovitost

Već i sam prostor primarne religijske socijalizacije kao što je obitelj postao je danas i te kako propustan za inovjerna naučavanja. No, uz taj institucionalni moment treba svakako navesti promjene u kulturološkom ozračju koje čine da mnogi naši suvremenici rješenja za svoje egzistencijalne probleme i zagonetke pokušavaju pronaći svugdje gdje misle da ih mogu naći. Naime, suvremeno privilegiranje vlastite subjektivnosti gaji načelno nepovjerenje naspram bespogovornom izručenju osobne duhovne sudbine monolitnosti tradicije u kojoj se čovjek našao rođenjem i religijskom socijalizacijom. Zašto ne integrirati u vlastitu religioznu viziju stvarnosti pozitivne duhovne uvide koje su iznjedrile druge duhovne tradicije? Zašto ne usvojiti reinkarnaciju ako ona uspješno rješava problem golemih razlika među ljudima, problem nezaslužene patnje, pitaju se ne baš posve malobrojni kršćani. Ali, prihvaćajući reinkarnaciju, ti kršćani ili pak bivši kršćani gube iz vida da je nada u eshatološko dovršenje, koja stoji u središtu kršćanskog poimanja stvarnosti, uvijek najvećim dijelom dar Božji a ne plod ljudskih nastojanja, pa bilo ona protegnuta kroz slijed mnogobrojnih reinkarniranih egzistencija.

Zapravo gubitak ili slabljenje trinitarne povijesno-spasenjske perspektive i sve veća usredotočenost na ostvarenje potencijala zemaljske egzistencije čini da je mnogima na Zapadu, pa i određenom broju kršćana (prema nekim statistikama oko 25-30%), ideja reinkarnacije simpatična. Jer reinkarnacija navodno otvara nove prostore za ostvarenje vlastitih životnih mogućnosti koje nije lako "izživjeti" tijekom jednog, često veoma kratkog i neuspjelog ljudskog životnog vijeka. Time za razliku od istočnih religija, na našim prostorima, reinkarnacija dobiva sve u svemu pozitivni predznak određene poželjnosti. Međutim, kršćanska nada u uskrsnuće, koja iščekuje preobrazbu ljudske nemoći i fragmentarnosti, govori o konačnom identitetu i pritom se temelji na arhetipu Isusove osobne povijesti. A u toj povijesti, istinski identitet izvire u smrti kao plod susreta samo jedne zemaljske životne povijesti i Božje bezgranične ljubavi.

Počeci: *U kojoj mjeri Kongregacija za nauk vjere na čelu s kardinalom J. Ratzingerom dopušta pluralizam teoloških mišljenja?*

D. Bižaca: Dugogodišnji tajnik rečene kongregacije mons. Bertone bi zacijelo odgovorio da legitimnog teološkog pluralizma u Crkvi ima sasvim dovoljno ako ne i malo previše. Ne baš mali broj ljudi iz nekih drugih vatikanskih kongregacija, ustanova, ureda ili iz raznih crkvenih organizacija i pokreta kao što su npr. Opus Dei, Kristovi Legionari ili njima slični teološki mentaliteti

najvjerojatnije bi ustvrdili kako aktualni stupanj teološkog pluralizma opasno ugrožava tradicijski kontinuitet doktrinalnog i institucionalnog jedinstva Crkve. S druge strane bi poznati dominikanac Schillebeeckx, mnogi teolozi oko časopisa Concilium te ne baš mali broj indijskih isusovaca (da nabrojim samo neke teološke ambijente) odgovorili kako je Zbor za nauku vjere u zadnjih dvadesetak godina uporno sužavao prostor opravdanog teološkog pluralizma koji je bitna epistemološka sastavnica teološkog promišljanja nikad potpuno spoznatljivog i izrecivog Božjeg otajstva.

Počeci: *Hoće li u dogledno vrijeme biti dopušteno ređenje žena u Katoličkoj crkvi?*

Dr. Bižaca: Skoro jedno stoljeće crkveno učiteljstvo je imalo velike poteškoće s evolutivnom paradigmom. Razlog za to je bio što učiteljstvo, a i dobar dio teologije na koju se ono oslanjalo, nisu uspijevali pronaći način kako uvjerljivo govoriti o stvaranju i istočnom grijehu unutar jedne dinamično-evolutivne slike svemira. Danas je drugačije. Analogno tome, ne bi trebalo isključiti mogućnost da u ne baš tako dalekoj budućnosti učiteljstvo i središnja teološka struja ipak pronađu način kako teološki uskladiti ređenje žena sa zaista bitnim, povijesno i kulturološki neuvjetovanim odrednicama shvaćanja sakramenta ministerijalnog svećeništva.

Počeci: *Rahner je ustvrdio kako će kršćanin dvadeset i prvog stoljeća biti mistik ili ga neće biti. Kako to tumačite?*

Dr. Bižaca: Ta često navedena Rahnerova tvrdnja zvuči veoma radikalno. Jer ipak većina kršćana sebe ne doživljava kao mistike. Znači li to da Rahner daje male ili nikakve šanse preživljavanju kršćanstva u budućnosti? Međutim, tu je Rahner zapravo htio jednostavno reći da poradi svima uočljivih slabljenja pa i gubitka tradicijski uhodanih i povijesno učinkovitih prijenosnih "mehanizama" vjerskog identiteta na razini društvene socijalizacije, budućnost kršćanske vjere i Crkve ovisi pretežito o snazi i uvjerljivosti osobnog kršćanskog iskustva. Odluka za Isusov put u dvadeset i prvom stoljeću će se temeljiti u prvom redu na osobnom religioznom traganju i dosegnutom vlastitom iskustvu vjere, a ne toliko kao do sada na "strukturama društvenog plauzibiliteta" kako to voli reći američki sociolog i teolog austrijskog porijekla P. Berger. I to je, po mojem sudu, najvećim dijelom istina!

Počeci: *U kakvom su odnosu po Vama "evanđeoski vrapci" i Bog?*

Dr. Bižaca: Zacijelo mislite na odnos Boga i životinjskog svijeta koji se zrcali i u Lukinom tekstu 12, 6: "Ne prodaje li se pet vrapčića za dva novčića? Pa ipak ni jednoga od njih Bog ne zaboravlja". Kada je riječ o tom problemu, držim da je kršćanska teologija ali još prije i samo kršćansko vjersko iskustvo, odveć jednostrano i pojednostavljeno "riješilo" pitanje načina integracije životinjskog svijeta unutar "Novog neba i Nove zemlje". Životinje su jednostavno žrtvovane na oltar strogo antropocentrično shvaćene povijesti spasenja. Tako shvaćenoj povijesti je na neki način dodijeljena uloga postupnog lučenja ili još bolje "filtriranja" (na iskustvenoj i pojmovnoj razini) svega onoga što navodno nije bitno ili čak nije prikladno da bude sastavnim dijelom eshatološkog zajedništva Trojedinog Boga s uskrslim ljudima u uskrišenom svemiru. "Novo nebo i Novu zemlju" kršćanska teologija je potpuno "očistila" od svega što u konačnici nije svedivo na Boga, anđele i ljude. Pritom je "zaboravila" odgovoriti na pitanje što Božja briga oko održavanja životinjskog svijeta, a o kojoj nesumnjivo nalazimo tragove u Pismima (vidi npr. protezanje Božjeg saveza s Noom i na "sve žive stvorove na zemlji": Post 9, 9s), konkretno ima značiti za naše sadašnje ophođenje sa životinjama kao i za našu predodžbu o "Novoj zemlji". Uostalom tradicionalni način govora o "Novom nebu i Novoj zemlji" uz pomoć osobno-relacijskih slika i metafora kao što su "gledanje", "zajedništvo", "nebeska radost", "svadba-banket", "stanovanje kod Oca nebeskog" itd., ostavlja u ime preobraženog kontinuiteta dovoljno prostora za uskrsnuće svekolikog života. Jer ne zaboravimo da će se "sve stvorenje" osloboditi robovanja pokvarljivosti da bi sudjelovalo u slobodi djece Božje (Rim 8, 21-22). Jednom riječju, kršćanska teologija je ostala dužna uvjerljivo odgovoriti na pitanje u kakvom su odnosu životinjski svijet i povijesni procesi izgradnje čovjekovog osobnog identiteta te koje mjesto ima životinjski svijet unutar konačnog zajedništva čovjeka i svemira u Trojedinom Bogu. Mnogi kršćani su danas, znatno više nego jučer, postali svjesni tog neodgovorenog pa i nelagodnog pitanja koje protiv sebe ima stoljeća drugačijeg načina razmišljanja.

Počeci: *Vi ste profesor i franjevačkih bogoslova. U čemu se sastoji franjevačka karizma danas i redovništva kao takvog?*

Dr. Bižaca: To nije baš jednostavno pitanje. Svaki odgovor na ovo pitanje preplaćen je na to da se ne sviđi većem ili manjem broju ljudi, da im se učini nedostatnim, jednostranim, nerealnim i tome slično. Moguće je, naime, da su nečija iščekivanja od budućeg života u redovništvu puno drugačija. Drugi

se opet, koji su proživjeli svoj redovnički život na jedan za njih sasvim smislen način, ni uz najbolju volju ne uspijevaju prepoznati u takvom govoru o redovništvu itd. Ali kada me već pitate i bez ikakve pretenzije na cjelovitost i iscrpnost, reći ću ono što mislim.

Današnje katoličko redovništvo predstavlja u svojoj srži kršćansku varijantu univerzalnog religijskog fenomena redovništva. U onim religijama koje ga poznaju, redovništvo, barem na razini životnog programa, radikalizira temeljne inspirativne silnice određene religije. Ali dok je u drugim religijama redovnički program života više opisiv kao elitni oblik osobnog bogotraženja odnosno vlastitog duhovnog samousavršavanja na putu oslobođenja/spasenja, katoličko redovništvo je smješteno u središtu crkvene zajednice kao egzemplarni instrument u korist čitave crkvene zajednice i svakog pojedinog kršćanina. Naime, redovnici su u prvom redu kršćani, svećenici ili ne to i nije ono najbitnije, čiji životni stil i način razmišljanja unosi trajni eshatološki nemir u "redoviti" život crkvenih zajednica i u njegove dnevne kompromise. Svojim neumornim traganjem za nenametljivom vjernošću Isusovu putu kao i neretoričnom evanđeoskom opuštenošću svojeg svakodnevnog življenja, molitve i rada, redovništvo je pozvano biti alternativa etabliranoj sekularnoj praksi života, ali i crkvenom načinu mišljenja i življenja kada ono klizi prema duhovnom mamurluku. Ono predstavlja trajan karizmatički izazov ugrađen u tkivo institucionaliziranog kršćanstva koji mu ne dozvoljava (ili mu barem ne bi trebao dopuštati!) da podlegne zemaljskim uspjesima i političkim trijumfima ili pak da se pasivno prepusti depresivnom pesimizmu navodne vlastite neaktualnosti i nedovoljne učinkovitosti u rješavanju velikih problema svijeta.

Znam da biti u prvom redu zajedništvo ižaravajuće duhovnosti koja plijeni pažnju i budi kod kršćana nostalgiju za uistinu agapičnim oblikom života nije laka i jednostavna stvar. Stoga mnogi i dalje žele gledati na redovništvo, barem na ono aktivnog života, tradicionalno "katolički" te u redovničkim zajednicama vide u prvom redu specijalizirane "službe" središnje crkvene vlasti u njenoj brizi za univerzalnu crkvu. Neki još uvijek namjenjuju redovništvu neku vrst vojničke uloge "udarnih formacija" Crkve. Međutim, danas kada je veliki dio tzv. redovničkih "karizmi" iz prošlosti, kao što su školstvo i raznovrsni specijalizirani oblici pomaganja ljudima u nevolji, postao brigom društvenih ustanova ili samih vjernika laika, kršćansko redovništvo je - po svemu sudeći - na najboljem putu da se vrati k sebi, tamo odakle je prije mnogo stoljeća i pošlo kada je u nastojanju da se stvori kršćanski kulturni i

politički poredak preuzelo ulogu institucionaliziranih kulturno-karitativnih agencija Crkve.

Osobno mislim da Franjine temeljne duhovne intuicije, oko kojih se kao oko svojeg ideala okupljaju na tisuće kršćana u franjevačkim redovima, predstavljaju i danas neupitne vrijednosti za sve kršćane, a dijelom i za one koji to nisu. Radi se zapravo o najčišćem destilatu evanđeoske logike nasljedovanja Isusa Krista. Oslobođena povijesnih natruha i institucionalnih kompromisa "Franjina karizma" bi kod njegovih franjevačkih sljedbenika na poseban način trebala (najvjerojatnije) nadahnjivati sklonost nenavezanosti na materijalne ressource, zazor od osobnog sudjelovanja u vlasti, životnu i vrijednosnu logiku sklonu malenom a nesklonu društveno-spektakularnom te traganje za ostvarenjem onoga što Pismo naziva šalom a što bismo mutatis mutandis mogli iskazati kao "ekološko" nastojanje oko postignuća skladne mesijanske integracije svega živoga u zajedništvu s Trojedinim Bogom. Jedino u izričitom i ozbiljnom nastojanju oko prakticiranja tih Franjinih nadahnuća vidim temeljno ekleziološko opravdanje franjevačke posebnosti unutar svijeta onih kršćana koji za sebe tvrde da i danas žele vršiti posebno redovničko poslanje u svijetu i Crkvi.

Počeci: *I za kraj, možete li nam reći kako Vi vidite budućnost kršćanstva i Crkve?*

Dr. Bižaca: Put Isusa Krista je otajstveno istinit i lijep. Tko tim putem ide može naći smisao, nadu, radost i snagu u hrvanju s problemima, a posebice s patnjom čiji raznovrsni oblici prožimlju naš zemni život. Tako je bilo do sada stoljećima u životima mnogih milijuna ljudskih bića i ne vidim razloga da tako i dalje ne bude. Jer ne zaboravimo da kršćanstvo uza sve puste povijesne kompromise pa i promašaje, uza svu množinu često puta upitnih i neaktualnih tradicijskih naslaga u sebi nosi put Isusa Krista te da sudbina tog puta ovisi u prvom redu o samom Isusu Kristu i njegovoj brizi i ljubavi za ljude koji tim putem idu. Ali isto tako, barem kratkoročno pa i srednjoročno, privlačnost i učinkovita budućnost Isusova puta ovisi i o nama. Ovisi o našoj egzistencijalnoj uvjerenosti, o našem osobnom zadovoljstvu i iskrenoj radosti u vjeri koji mogu druge "zaraziti" i prikloniti identičnom izboru.

Današnja kulturološki uvjetovana ali često i ideološki motivirana indiferentnost pa i osporavanja istinitosti a time i važnosti Isusova puta su znatna te mi kršćani postajemo sve više i više dijasporom tamo gdje to odavna

nismo bili. Međutim, nije rečeno da vječna istina i ljepota kršćanskog puta, ako se kršćani ne budu plašili daljnjih reformi crkvenog života i načina navještaja, neće ponovno zasjati i pred zadivljenim očima onih naših suvremenika i subesjednika koji drže da je kršćanska vjera sasvim nevažna za jedan normalan ljudski život. No, kada je o budućnosti riječ, tada možemo baratati samo nadom da je Božja providnost ipak u stanju otvoriti oči ljudske slobode kako bi mogla prepoznati unutarnju vezu između Isusova puta i konačnog ostvarenja ljudskog života.

*Razgovor vodio:
Fra Goran Kalašević*

Ivan Lacković Croata: *Bratstvo stvorenja*